
Keresztény szemmel a két világháború közötti gazdasági és értékválságról. Gondolatok Zachar Péter Krisztián könyvéről

---

A történetírásban a kontinentális-globális, illetve a helyi és nemzeti történeti aspektusokkal valahogy úgy vagyok, mint Móra Ferenc egykor a faluval és a várossal: mindkettő egyformán fontos, mindkettő szükséges, és kiegészítik egymást. A kettő kapcsán gyakran nehéz feladat – már annak, akit az adathalmazon túl, maga az írás minősége is érdekel – összehangolni, harmóniába hozni a két, földrajzi kiterjedés által meghatározott aspektust, a kontinentális és a nemzeti helyszínt. Erre vállalkozott a Kodolányi János Főiskolán dolgozó Zachar Péter Krisztián jelen kötete, melyet édesapja, Zachar József – szintén történész – emlékének ajánl.

Mielőtt még mélyebben belemennénk a tartalmi részek elemzésébe, néhány általános, szerkesztői vonatkozást érdemes lenne kiemelni. Első ilyen a harmincegy oldalra rugó könyvészeti jegyzék. Ebből a pozitív értelemben szokatlan, hatalmas terjedelmű és tartalmas bibliográfiai listából kiderül, hogy a szerző jól ismeri nemcsak a magyar, hanem az angol és német nyelvű szakirodalmat is, melyeket bőségesen idéz is munkája során. A jegyzetrendszer is kiváló, ez esetben pedig, mivel külön szaklektor nincs megnevezve, szintén a szerző javára kell megelőlegeznünk a precizitást. A látványos borító – mely Roosevelttel amerikai elnök, XII. Pius pápa, Mussolini, Hitler, Horthy Miklós és Antonio de Oliveira Salazar képét tartalmazza – **csalóka is meg nem is: a könyv nem politikatörténeti eseményekre fókuszál elsősorban, hanem gazdasági és társadalomszervezési eszmerendszerekre, melyek a két világháború közötti időszak politikatörténetének alakulását meghatározták.**

Zachar jól ismeri a **XX. század első felének eszmetörténetét, ezen ismereti szintézisének nyomtatásban megjelenő eredménye e kötet.** Valószínűleg tanári tapasztalataiból fakadnak azon képességei, melyek következtében írása során úgy összegez, hogy közben nem vesz el a részletekben – amik ismeretének azonban tanújelét adja a hivatkozásokban. Másik pozitívuma az, hogy ügyesen „fésüli össze”, harmonizálja bemutatójában az európai és globális trendeket a szűkebb magyarországi jelenségekkel. Ez értelemben különösen tetszett a magyarországi keresztényszocialista eszmerendszer kifejtése Prohászka Ottokár és Giesswein Sándor munkásságának tükrében, továbbá Kovrig Béla munkásságának ismertetése, melyeket összeköt a hivatásrendiséggel.

E gondolatiság kapcsán elérkeztünk a kötet harmadik nagy pozitívumához, mely egyúttal merész kezdeményezésnek is számít napjaink magyar történetírásában: a szerző a katolikus egyházi gazdasági-társadalomszervezési gondolatiságot, a keresztény szervezési elveket nem választja külön a „laikus”, „világi”, „hivatalos” eszmerendszerektől, hanem harmonizálja azokkal, megpróbálván megragadni – ott ahol ez felfedezhető – a gondolatiság terén felmerülő kölcsönhatásokat. Ahogy azt a kötet hátsó borítóján fellelhető fülszöveg is kiemeli, megkülönbözteti a szolidarizmus hivatásrendi koncepcióját az autoriter újrendiségtől és a **korporatív államberendezkedést. Az egész kötetten végigvonul a keresztény eszmeiség és ennek princípiumai, mely, valljuk be, nem éppen a leggyakoribban használt megközelítés napjaink magyar történetírásában.** Persze a könyv nem korlátozódik csakis ezekre a fogalmakra: feldolgozza a liberalizmus, mint eszmerendszer fejlődését a két világháború közötti időszakban, valamint az erre adott reakciókat is. Továbbá a már

felsoroltak mellett külön kell még említenünk itt annak a sajátos államkapitalizmusnak a kialakulását, amely nemcsak Magyarországra, hanem a vele szomszédos, tágabb értelemben véve azonos térségben levő országokra is jellemző volt a korban.

Szemmel láthatóan a szerző nagy figyelmet fordít azokra az autoriter vagy totalitárius, egy-egy állam keretein belül megvalósult társadalomberendezkedési kísérletekre, amelyek a harmincas évek elején jelentkező érték- és gazdasági válságra adott válaszként értékelendők, és amelyeket esettanulmányok tükrében illusztrál. A felületes olvasóban esetleg felmerülhet a kérdés, miért pont ez a négy esettanulmány szerepel: az osztrák rendi állam kísérlete, a portugál Estado Novo, az olasz korporatív fasizmus és a németországi nemzetiszocializmus kezdeti szakasza jellemzőinek összefoglalása. Kétségtől, komoly kutatási és elemzési területet jelenthetett volna az angol, amerikai, szovjet, francia, skandináv vagy különböző kelet-közép-európai és balkáni országok sajátos válaszai a kor válságfolyamataira, ez azonban lehetne egy nagyobb, több éves kifutású téma, akár e jelen kötet szerzője, akár más valaki által koordinált kutatói projekt számára. Aktualitása egész biztosan lenne, hiszen jelenleg is egy még le nem csengett gazdasági világválság éveit éljük, amely kérdéses, hogy teljes mértékben véget ér-e a közeljövőben – az átmeneti gazdasági helyzetjavulások nem jelentik még magának a jelenségnek végét, hiszen a 2008-as pánikot kiváltó okok megszüntetése a mai napig nem történt meg – és fontos lehet azt tudni, milyen elméletek, módszerek váltak be, még ha legtöbbször csak részlemeiben is. Ezek az esettanulmányok azonban abból a szempontból fontosak, hogy analógiaként szolgálhatnak a magyarországi folyamatokra is.

Zárszavában a finoman érzékeltetett összefüggés- és ellentétrendszerrel a szerző nem oldja fel, mintegy átvetítve ezek feloldódását a második világháborút követő demokratikus politikai államrendbe helyezett, munkaadók-munkavállalók arányos érdekképviselésébe, egyfajta szimmetrián alapuló együttműködésében látatja a korabeli társadalmi-gazdasági feszültségek feloldódását. Utolsó gondolatként megfogalmazza: az ily fajta társadalmi harmónia nem más, mint „a – keresztény egyházi tanításon nyugvó – szolidaritás és szubszidiaritás államszervezési formában történő megjelenése Európában”. Eredeti, merész, ugyanakkor érdemben nehezen támadható megfogalmazás tehát a végső következtetés, amelybe – túl a szakmai vonatkozásokon – benne foglaltatik a szerző egyéni, keresztény értékrendje is.

Ha meg kell határoznom, hogy kinek ajánlanám a kötetet, és kinek nem, igencsak egyszerű a feladat, mely ugyanakkor markáns megfogalmazásokat is igényel. Túl a teljes mértékben kiérdemelt dicsérő jelzőkön – jól dokumentált, stílusa olvasmányos, hasznos segédeszköz, szintézisében sok új információt tartalmaz – a kötet nehéz olvasmánynak bizonyulhat sokak számára, mert ahhoz, hogy élvezhető legyen, az olvasónak rendelkeznie kell bizonyos szintű alapismeretekkel a két világháború közötti időszak európai eszme- és gazdaságtörténetével kapcsolatban. Kimondottan nem ajánlott olyan szakembereknek, akik a tárgyalt időszak jelenségeit valamiféle szekuláris ideológia mentén hajlandók megközelíteni. Azok számára viszont, akik rendelkeznek – vagy olvasás közben megszerzik – a kellő alapismereteket, és nyitottak arra, hogy egy keresztény, konzervatív, jól dokumentált és olvasmányos munkát elolvassanak, mindenképpen hasznos olvasmány lesz Zachar Péter Krisztián könyve. Határozott, mégis árnyalt megfogalmazásai, következtetései sok újat mondhatnak, számos hasznos információval szolgálhatnak szakemberek és érdeklődők számára, ugyanakkor magukba rejtik a továbbgondolás lehetőségét is.

(Zachar Péter Krisztián: Gazdasági válságok, társadalmi feszültségek, modern válaszkísérletek Európában a két világháború között. Budapest, 2014, L'Harmattan Kiadó, 348 p.)